

Maar jij

Lessuggesties © Ger van Hoek

uit:

Gaan langs de mooiste weg
Twaalf bundels jeugdpoëzie voor in de klas

Deze gedichten en lessuggesties zijn geschikt voor leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs, van twaalf tot veertien jaar.

De eerste opdracht heeft als doel de titel van de bundel te verkennen en tegelijkertijd globaal aan te geven wat voor soort gedichten de bundel bevat. De opdracht zal ongeveer een les van 45 à 50 minuten in beslag nemen.

Ook de opdrachten bij *Liefdesgedichten* en bij *De dood* kunnen het beste in één les als cyclus behandeld worden, maar je kunt ook een keuze maken uit de opdrachten.

De andere opdrachten nemen delen van een les in beslag.

Volledige lessen

Titel en thema

Voor deze opdracht heb je de voorkant en achterkant van de bundel nodig en kopieën van de twee gedichten waarin de titel een belangrijke rol speelt: het slotgedicht dat na het colofon aan het einde van de bundel staat en het gedicht *maar jij* op pagina 47. Beide gedichten kunnen eventueel op één pagina overgenomen worden.

Achterkant

Laat de voorkant van de bundel zien en laat de leerlingen opschrijven wat ze zien. Hetzelfde doe je met de achterkant. Vraag naar de verschillen. Bespreek wat ze opgeschreven hebben en stel de vraag: Wie zou het meisje kunnen zijn?

Laat het korte laatste gedichtje van de bundel lezen (opmerking: hetzelfde gedichtje staat achter op het kaft, maar daar ontbreken de eerste twee regels). Bespreek klassikaal de volgende vragen:

- Wie spreekt de dichter aan met 'je'?
- Waarom zou de dichter danken voor 'je ogen'?
- De 'ik' en 'jij' hebben een speciale relatie. Hoe zou je die relatie kunnen noemen?
- De 'ik' zou de dichter kunnen zijn, maar waaraan kun je ook denken? (De ogen lezen de letters en woorden; de letters en woorden blijven.)
- Hoe zou je de twee woorden 'maar jij' aan kunnen vullen tot het een hele zin is?
- Wat denk je nu: wie zou het meisje op de voorkant en de achterkant kunnen zijn?

Dan laat je de leerlingen het gedicht op pagina 47 lezen. De inhoud van het gedicht is niet echt moeilijk, maar bevat enkele lastige regels; bovendien gaat het gedicht over doodgaan. De leerlingen bespreken in tweetallen de volgende vragen:

- Wat is er met 'jij' aan de hand?
- In de regels 3 en 4 staat: 'zegt meer dan'. Welke dingen worden met elkaar vergeleken?

- Vul de woorden op de laatste regel aan: ‘maar jij ...’.
- Waar horen de regels ‘stemmen niet gehoord/ en samen nooit gezwegen’ bij? Leg dat uit.

Bespreek daarna de antwoorden van de leerlingen klassikaal na. Je moet eventueel accepteren dat ze niet alles tot in de finesses begrijpen.

Sluit deze opdracht af met de algemene vraag: Als je ervan uitgaat dat de titel, de gedichten waarin de titel voorkomt, de voorkant en achterkant belangrijk zijn voor de inhoud van de bundel, waarover zullen de gedichten in de bundel dan gaan, denk je? (Waarschijnlijk zullen leerlingen zeggen: over doodgaan; sommigen zullen ook opmerken dat het korte gedicht gaat over de dichter en de lezer. Misschien zal een enkeling ook het meisje en de boom met vogel erbij betrekken. Het hoeft geen raadspelletje te worden. Je kunt zelf zeggen dat de bundel veel liefdesgedichten bevat, een vijftal gedichten over de dood van een vader, en dat er ook gedichten zijn die over het dichten gaan. In veel gedichten is ook de natuur belangrijk.)

Liefdesgedichten

De bundel bevat een aantal liefdesgedichten. Bij de volgende vier daarvan zijn opdrachten gemaakt: *zonder* (p. 7), *dromenland* (p. 9), *een kusje van de koffervis* (p. 15) en *twee nachten* (p. 24). Alle gedichten drukken een verlangen naar of dromen van de geliefde uit. Het gedicht *zonder* begint met de wens: ‘ik zou zo graag’ en drukt het verlangen van de ik-persoon naar de geliefde uit. Hetzelfde verlangen wordt verwoord in *dromenland*, maar dan speelt het verlangen zich in de droom van de ik-persoon af. Boven de titel *een kusje van de koffervis* staat ‘sweet dreams’, zodat ook dit gedicht gaat over dromen en verlangen. Hier kunnen de dromen op twee manieren opgevat worden: Maria gaat alleen zwemmen en ontmoet onder water verschillende exotische vissen. Ze droomt ervan door die vissen aangeraakt, gekust te worden. Maar het kan ook zijn dat de niet-genoemde verteller graag een van die exotische vissen zou zijn en door Maria gekust wil worden. In *twee nachten* luiden de laatste twee regels: ‘twee nachten duurt twee nachten/ maar het lijken er wel tien’ (p. 24). Het gedicht gaat over de poging die lange tijd te bekorten.

De inhoud van de gedichten is suggestief erotisch, maar wel op een heel integere manier. Je moet voorbereid zijn op enige gêne en gegniffel. De gedichten komen alleen tot hun recht als de leerlingen er serieus mee om kunnen gaan. Laat de leerlingen in tweetallen werken; stel tweetallen samen die goed met elkaar overweg kunnen en over dit onderwerp kunnen praten.

Je kunt de gedichten los van elkaar behandelen of samen. Eventueel kun je de andere liefdesgedichten er ook bij betrekken. Je kunt de collage- en tekenopdracht thuis laten afmaken en in een volgende les laten presenteren.

Begin klassikaal met het thema: verlangen naar of dromen van de geliefde. Stel je voor: je bent echt verliefd. Mogelijke vragen kunnen zijn:

- Wat voel je als je verliefd bent?

- Droom je wel eens over degene op wie je verliefd bent? Waarover droom je dan?
- Als degene op wie je verliefd bent er niet is, mis je die natuurlijk. Waarmee zou je dat gemis kunnen vergelijken?

Deel vervolgens alle kopieën uit en zorg dat de leerlingen eerst individueel de gedichten lezen. Bij elk gedicht schrijven de leerlingen op:

- Wat zij niet begrijpen.
- Wat zij heel goed vinden.
- Wat zij vinden van de illustratie bij het gedicht.

Daarna bespreken ze in tweetallen de antwoorden. Bovendien beantwoorden ze de volgende vragen en voeren de opdrachten uit:

zonder (p. 7)

In dit gedicht zijn woorden weggelaten, maar andere woorden worden juist herhaald.

- Herschrijf dit gedicht, vul de weggelaten woorden aan en laat de herhalingen weg.
- Vergelijk en bespreek elkaars teksten; soms zijn meerdere oplossingen mogelijk.
- Herschrijf de laatste zin op twee manieren. ('vrij en anders niets/ vrijen anders niets'.)
- Vind jij dat het kabbelende water, de grutto en het vlindertje er echt bij horen of dat zij alleen versiering zijn?
- Herken je het gevoel dat beschreven wordt?
- Welke versie drukt het gevoel het beste uit: het gedicht of de herschreven versies?

dromenland (p. 9)

- Welke zintuigen spelen een rol in het gedicht *dromenland*?
- Wat hoort bij: 'kijken naar' en 'voelen van' en wat hoort bij 'strelen'?
- Er zijn twee manieren om 'haar mond', 'haar rode lippen' en 'met het kussen' te verbinden: namelijk met wat voorafgaat en met wat volgt. Welke twee betekenissen krijg je dan?
- Herken je het gevoel dat beschreven wordt?

sweet dreams; een kusje van de koffervis (p. 15-19)

- Wat zoekt Maria in het water?
- Hoe voelt ze zich terwijl ze zwemt?
- Welke eigenschappen hebben de paarse visjes, de trompetvis en de koffervis, die je bij vissen niet zou verwachten?
- Wie heeft de 'zoete dromen', die in de titel genoemd zijn?
- Herken je het gevoel dat beschreven wordt?
- De trompetvis, de steenvis, de angelfish en de koffervis zijn bestaande exotische vissen: zoek afbeeldingen van deze vissen.
- Maak een collage van *een kusje van de koffervis*. Gebruik in ieder geval de afbeeldingen van de exotische vissen, de zwemmende Maria en de maan die raakt aan het waterdak. Je mag allerlei soorten materialen gebruiken, maar zorg voor een kleurig geheel. Verdeel de taken.

twee nachten (p. 24)

- Herken je het gevoel in dit gedicht?
- Wat vind je van de tekening die Willemien Min bij dit gedicht gemaakt heeft?
- Maak een tekening die het gemis van de 'ik' goed uitdrukt.

De afwerking kunt je eventueel als huiswerk meegeven. Een klassikale nabespreking van de opdrachten is onnodig. Sluit af met de vraag wat de leerlingen van de gedichten vinden.

De dood

De gedichten over doodgaan nemen een belangrijke plaats in. De emoties die bij het doodgaan van een bekende of van een geliefde meespelen, zijn natuurlijk verdriet en gemis. Maar Hans Hagen maakt duidelijk dat je dat verdriet en het gemis kunt verzachten door op een speciale manier met de dood om te gaan.

De gedichten over het doodgaan van de vader van de ik-persoon krijgen data mee: 22 maart, 23 maart, 28 maart, 10 september, 30 september en 3 oktober. In de gedichten kijkt de ik-persoon terug op wat er een jaar geleden gebeurd is: vader valt, zijn laatste middag, de begrafenis, de herinnering en ten slotte de dichter die zijn herinneringen omsmelt tot taal, tot een gedicht, zoals de vader als metaalarbeider roestvrij staal omsmolt. Opdrachten bij het gedicht *maar jij* (p. 47) zijn eerder beschreven.

De gedichten zijn niet moeilijk. Het onderwerp is beladen en het praten over dit onderwerp kan duidelijk maken dat je met een zwaar onderwerp ook luchtig kunt omspringen en dat dat opluchting geeft.

In een klassengesprek stel je eerst het onderwerp aan de orde. Wie heeft iemand in zijn familie of vriendenkring verloren door een ongeluk, een ziekte of door ouderdom? Laat kort vertellen wat zij in het begin voelden en of die gevoelens veranderen? Kan verdriet slijten?

Dan deel je de kopieën van de gedichten uit. De leerlingen lezen de gedichten en beantwoorden de volgende vragen. Dit kan eventueel in tweetallen.

- Hoe wordt het doodgaan voorgesteld in *vorig jaar*?
- Hoe probeert pa het voor de achterblijvenden wat gemakkelijker te maken?
- De beschrijving van de laatste middag lijkt meer op het tegendeel van een treurig afscheid. Hoe wordt die middag beschreven?
- Hoe wil pa herinnerd worden?
- De dragers 'droegen hem op handen naar het graf' staat in de eerste regels van *wacht nee nee*; welke twee betekenissen kan deze zin hebben?
- Uit welke woorden blijkt dat pa echt eigenwijs was?
- In het gedicht *schimmen* wordt het titelwoord in de titel en in de laatste regel als een werkwoord gebruikt. Omschrijf in je eigen woorden de betekenis van dit woord.
- In het laatste gedicht, *met taal*, worden de beroepen van de vader en de ik

vergeleken. Wat was het beroep van vader, wat is het beroep van de ik-persoon?

- Welke overeenkomst tussen beide beroepen geeft de dichter aan?
- Leg uit om welke twee letters het gaat in: 'ik doe het met twee letters minder' ((me)taalarbeider).

Tot slot laat je de leerlingen twee punten bespreken die in alle gedichten voorkomen:

- De dichter werkt in alle gedichten over de dood met tegenstellingen. Probeer er in elk gedicht een aan te wijzen.
- Schrijf als samenvatting bij elke datum boven de gedichten één woord op.

Deze laatste vragen kun je met de leerlingen bespreken als afsluiting van de reeks gedichten over de dood. Vraag ook wat zij ervan vinden dat een dichter op deze manier schrijft over de dood van zijn vader.

Korte opdrachten

vertel (p. 20) en *stom* (p. 22)

Twee gedichten om te laten naspelen.

Werk in tweetallen. Voor het gedicht *vertel* is het nodig dat de ene leerling niets ziet (een blinddoek voor bijvoorbeeld), en dat de ander niets kan horen (een koptelefoon op bijvoorbeeld). Deel vooraf mee dat de dove iets aan een blinde uit moet leggen en omgekeerd. De dove kan spreken, maar niets horen; hij heeft ook nooit iets kunnen horen. De blinde kan niets zien en heeft ook nooit kunnen zien.

vertel

hoe vertel je aan een blinde
hoe groen de kerstboom was
als hij kaal en leeg op straat
met het vuilnis mee

hoe vertel je aan een dove
het geluid dat de zon niet maakt
als hij vuurrood sissend
ondergaat in zee

Je geeft de dove een briefje met de volgende opdrachten:

- Vertel de blinde hoe een boom eruitziet.
- Vertel de blinde hoe blauwe lucht eruitziet.
- Vertel de blinde hoe verliefdheid eruitziet.

Je geeft de blinde vooraf de instructie:

- Vertel de dove welk geluid een draaiende wasmachine maakt.
- Vertel de dove welk geluid het kwaken van kikkers maakt.
- Vertel de dove welk geluid de wind door de bomen maakt.

Na afloop bespreken jullie samen hoe duidelijk de uitleg was.

Daarna deel je een kopie van *vertel* uit. Beiden lezen het gedicht. Bespreek samen hoe je deze problemen zou kunnen oplossen en waarom de opdrachten moeilijk zijn.

Het gedicht *stom* beschrijft een herkenbare situatie. Voordat je het gedicht uitdeelt, stel je de vraag, welke twee betekenissen het woord 'stom' kan hebben.

Daarna lezen de leerlingen het gedicht. Vraag of er onduidelijkheden in het gedicht zitten, laat daarna enkele tweetallen de situatie naspelen zonder woorden.

In het nagesprek kunnen de volgende punten aan de orde komen:

- Wat gebeurt er precies als een trein langs het perron waait?
- Kunnen treindeuren zuchten?
- Wie van de spelers hebben het beste de regel 'ik zeg je veel maar zonder woorden' uitgebeeld?
- Welke betekenis(sen) heeft het woordje 'stom' in de laatste strofe?
- Wat vonden jullie van het gedicht?

Natuurgedichten

Wanneer je de gedichten *pril* (p. 27) en *kabels licht* (p. 28) behandelt, zorg er dan voor dat de leerlingen papier en kleurpotloden tot hun beschikking hebben. Deze twee gedichten kunnen het beste begrepen worden als de leerlingen letterlijk zien wat ze lezen. Een goede manier om iets voor je te zien, is een tekening te maken van wat je leest.

Bij *pril* geef je de opdracht dat ze het gedicht moeten lezen en de woorden die ze niet kennen, moeten opzoeken (*pril*, *lakenvelder*, *sloopje*). Daarna moeten ze tekenen wat ze zien.

In de nabespreking kun je vragen:

- Wie heeft de cursieve titel *spiegelrust* getekend? Hoe?
- Hoe heb je in de tekening het woordje *pril* proberen duidelijk te maken?
- Hoe heb je het 'treuren van de wilg' en 'de tranen' en 'het oog van de berk' getekend?

Je geeft vervolgens de opdracht het gedicht *kabels licht* in een tekening weer te geven. Niet alleen het natuurbeeld van de eerste strofe en wat er echt te zien is, maar ook de angsten van vroeger. Misschien dat een enkeling erin slaagt ook het kleiner worden van de angsten te tekenen. De tekenopdracht is dus gecompliceerd. Om het niet al te moeilijk te maken, kunt je suggereren dat ze de verschillende fasen naast elkaar tekenen, eventueel in verschillende vakken.

De laatste gedachte in het gedicht: 'angsten/ worden kleiner, dromen beelden fijner' kun je bespreken. Kunnen de leerlingen dit toelichten door het vertellen van eigen ervaringen?